

UN PRIMAR AL CULTURII, UN PRIMAR EUROPEAN

Iurie COLESNIC

„...Carol Schmidt, era și dânsul o figură marcantă ca primar al Chișinăului, ales și reales consecutiv pe o perioadă trienală de vreo șase-șapte ori. Ca primar era consilier de drept la Zemstva județeană și la cea gubernială.

Activitatea lui rodnică s-a imortalizat în analele Chișinăului și e suficient să adăugăm că orașul nostru n-a avut niciodată un primar ca neîntrecutul Carol Schmidt.”

(Din amintirile lui Pavel Cuzminschi, revista Viața Basarabiei, 1934, nr. 9)

Abstract

Carol-Ferdinand Schmidt (25.06.1846, Balti – 9.04.1928, Chisinau) was the most long-lived mayor of our city, during 25 ages. He transformed a provincial town in a real capital of the province (gubernia). Carol Schmidt, German by origins, became mayor by accident. He was investigator and after the death of his brother-in-law, Clementie Sumanschi, the Municipal Council (Duma) has appointed him a mayor. Being mayor he modernized the town, changing the wood pavement to cobble-stone road, introducing the tramway and the electricity, water-line and sewerage system, the first art exhibitions, installing monuments, building: The Chisinau City Hall, The Museum of Nature, the Bank of Bessarabia, schools etc. He dismissed from office after the pogrom in 1903, declaring that he not want to be a mayor of such wild city. However, the townspeople decided to name the city street where was situated the mayor's house by his name (actually – street Varlaam).

Keywords: Carol-Ferdinand Schmidt, mayor, lawyer.

Atunci când scriem sau vorbim despre primarii Chișinăului, descoperim că este unul care nu poate fi inclus în nicio categorie obișnuită. Carol Schmidt (25.IV.1846, Bălți – 9.IV.1928, Chișinău) a fost primar timp de 25 de ani. Prin contribuția lui s-a schimbat radical aspectul urbei. Primind fotoliul de primar al unui orașel provincial, cu relații economice subdezvoltate, el a reușit să dea Chișinăului un aspect european. A fost unicul primar care, pe când era încă în viață, orașenii au cerut ca una dintre străzile centrale să-i poarte numele. Dispunem de mai multe documente interesante, care confirmă calitățile excepționale ale acestui om, și de o serie de mărturii, în care ni se relatează despre slăbiciunile care se făceau evidente în unele momente de criză. Dar pentru că pe noi ne interesează personalitatea lui în întreaga ei complexitate vom face uz de aceste documente pe măsură ce ele ne ajută să conturăm o efigie clară și obiectivă a acestei personalități.

* * *

Originea lui Carol Schmidt o descoperim în versiunea lui Gheorghe Bezviconi în cartea Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru (2 volume, București, 1940; 1943) și se prezintă astfel:

„...acte 1841, Germani. Urmașii lui Alexandru Carol (n. 1886), medic, tatăl lui Carol (1845-1928), jude de instrucție, primar-reformator al Chișinăului (1877-1903), căsătorit cu Maria I. Cristi”.

Numele la naștere era Carol-Ferdinand Schmidt și era fiul doctorului chirurg Alexandru, de la Direcția Medicală a Basarabiei, etnic german, originar din Ținuturile Baltice. Mama era de origine poloneză.

Alt document important, semnat chiar de Carol Schmidt, este prezentat în volumul lui Nicolae Lașcov Kișinevskaia oblastnaia, vposledstvii gubernskaia, nâne perviaia gimnazia. Istorico-statisticeskii ocerk za 75 letie eio sușcestvovania (12 sentiabria 1833 – 12 sentiabria 1908) (Chișinău, 1908):

„M-am născut în 1846. La gimnaziul pe care aveți onoarea să-l conduceți am fost primit în 1857, în clasa a doua, și am absolvit gimnaziul în 1863, fiind decorat cu medalie de argint. După terminarea cursului de juridică al Universității din Odesa, în 1868 mi-a fost confirmat titlul de candidat în științe juridice. În același an am fost primit în calitate de candidat în judecătorie, inițial în Judecătoria regională penală, apoi în Judecătoria județeană Chișinău...”

Această perioadă este redată foarte exact în formularul de serviciu al lui Carol Schmidt, întocmit în luna august 1903 și care se păstrează în Arhiva Națională a R. Moldova în fondul 78, inv. 1, dos. 271:

„Stat de serviciu

Al Primarului Orașului Chișinău, Consilierului de Stat Titular

Carol Alexandrovici Schmidt

Alcătuit 11 august 1903

[Consiliul Municipal F 78]

* * *

I. Consilierul Titular de Stat, Carol Alexandrovici Schmidt (57 de ani), primarul orașului Chișinău, de religie luterană, primește întreținere de 6000 rub. Are ordinul Sf. Stanislav de gradul II, medalia de bronz în memoria Războiului balcanic din anii 1877-1878, semnul crucii roșii instituit prin ordinul Maiestății Sale la 13 martie 1879, medalia de bronz în memoria încoronării sfinte a Împăratului Alexandru al III-lea, ordinul Sf. Ana de gradul II, ordinul Sf. Vladimir de gradul IV, medalia de argint în memoria încoronării Împăratului Nicolae al II-lea, medalia de argint în memoria domniei Împăratului Alexandru al III-lea și medalia de bronz pentru participarea la recensământul populației Rusiei din anul 1897.

II. Provine din nobili cu titlu ereditar.

III. Părinții au casă de piatră cu un singur etaj în or. Chișinău, primită prin moștenire.

IV. Este posesorul unei livezi din or. Chișinău cu costul de 6000 rub. și împreună cu copiii – a 1000 desetine de pământ în ocina Căbăiești, jud. Chișinău.

VII. Absolvind Universitatea Imperială din Odesa, Facultatea juridică, îi este confirmat de Consiliul Universității gradul de candidat în științe juridice la 7 octombrie 1868. // VIII-IX. 1868, 7 octombrie.

La propunerea guvernatorului Basarabiei de la 13 decembrie 1868, cu nr. 8792, este angajat în calitate de candidat pentru funcția de judecător de instrucție pe lângă Judecătoria penală regională basarabeană. // VIII-IX. 1868, 13 decembrie.

Prin ordinul Judecătoriei penale regionale basarabene, nr. 201, din 22 ianuarie 1869, e trimis în deplasare în ajutorul executorului temporar al funcției de judecător de instrucție al județului Bender, Gachici. // VIII-IX. 1869, 22 ianuarie.

Prin ordinul aceleiași judecătoriei, nr. 3464, din 7 iulie 1869, este trimis în deplasare în ajutorul judecătorului de instrucție al județului Chișinău, sectorul 1. // VIII-IX. 1869, 7 iulie.

Prin decizia Departamentului de Heraldică al Senatului, de la 10 aprilie 1869, este confirmat în rangul de secretar al colegiului cu categoria de candidat al Universității Imperiale din Odesa, desemnat cu majoritatea de voturi în ședința de la 13 decembrie 1868. // VIII-IX. 1868, 13 decembrie.

Prin ordinul Judecătoriei penale regionale basarabene, de la 16 octombrie 1869, cu nr. 5073, la propunerea domnului senator Șahmatov de la 4 octombrie cu nr. 432, care revizuieste prin ordinul Maiestății Sale, Judecătoria districtului Odesa, este trimis în deplasare în ajutorul judecătorului de instrucție al sectorului 3 din județul Chișinău. // VIII-IX. 1869, 16 octombrie.

La cerere este numit candidat în funcția de judecător la Judecătoria districtului Chișinău la 26 decembrie. // VIII-IX. 1869, 26 decembrie.

A fost șeful sectorului 4 de instrucție din județul Chișinău de la 27 decembrie (IX) până la 6 februarie 1870 (VIII-IX). A fost șeful sectorului 2 din județul Orhei de la 6 februarie (IX) până la 14 martie (IX). A fost șeful sectorului 1 din județul Chișinău de la 31 martie (IX) până la 6 aprilie (IX).

Prin ordinul departamental al Ministerului de Justiție, nr. 28, din 4 aprilie 1870, e transferat în calitate de candidat în funcția de judecător pe lângă procurorul Judecătoriei departamentului Chișinău. // VIII-IX. 1870, 4 aprilie.

A fost șeful sectorului 1 din județul Orhei de la 6 aprilie (IX) până la 20 aprilie (IX). A fost trimis în deplasare în ajutorul judecătorilor de instrucție ai sectoarelor 1 și 3 din județul Chișinău, de la 20 aprilie (IX) până la 10 iulie 1870 (VIII-IX). A fost șef al sectorului 1 din județul Orhei de la 20 iulie (IX) până la 5 august (IX). A fost trimis în deplasare în ajutorul judecătorilor de instrucție ai sectoarelor 1 și 3 din județul Chișinău, de la 5 august (IX) până la 5 octombrie 1870 (VIII-IX). A fost șeful sectorului 2 din județul Bender de la 5 octombrie (IX) până la 10 martie 1871 (VIII-IX).

Din ordinul departamental al Ministerului Justiției, nr. 70, de la 17 noiembrie 1871, este angajat în Departamentul Justiției, fiind trimis în deplasare să exercite funcția de judecător de instrucție la Judecătoria districtului Chișinău de la 30 octombrie (IX).

Prin decizia Adunării Generale a sectoarelor Judecătoriei e numit în funcția de judecător în sectorul 1 al Județului Chișinău... // VIII-IX. 1871, 2 decembrie.

X. N-a participat la campanii militare.

XI. N-a fost sancționat, amendat, bănuț de infracțiuni.

XII. A fost în concediu: în 1869, de la 25 mai pe 28 de zile; în 1870, de la 13 până la 17 iulie; în 1872, de la 23 octombrie până la 1 noiembrie; în 1873, de la 1 iunie până la 28 iulie, prezentându-se în termen; concediul a fost prelungit pentru 28 de zile, până la 25 august; în 1874, de la 7 până la 21 noiembrie; în 1875, de la 1 până la 15 ianuarie și de la 22 mai până la 19 iunie; în 1876, de la 9 până la 23 august, prezentându-se în termen.

XIV. Văduv; fiii: Vladimir, născut la 26 decembrie 1877, Alexandru, născut la 18 noiembrie 1879, și fiicele: Maria, născută la 13 noiembrie 1880, Tatiana, născută la 29 noiembrie 1881, copiii fiind de religie ortodoxă.

VII. Prin decizia Adunării Generale a secțiilor Judecătoriei, la 21 mai 1872 este trimis în deplasare în sectorul 1 al județului Akkerman în legătură cu procesul despre abuzurile membrilor Consiliului Municipal din Akkerman, de la 22 mai (IX) până la 4 iulie 1872 (VIII-IX).

Preluându-și funcțiile de șef al sectorului 1 de instrucție din jud. Chișinău, a exercitat prin cumul funcția de șef a două sectoare din jud. Chișinău, de la 10 iulie (IX) până la 14 august (IX). Prin ordinul Senatului, nr. 4484, din 25 ianuarie 1873, este numit judecător de pace de onoare al Judecătoriei de pace a districtului Chișinău. // VIII-IX. 1873, 25 ianuarie.

Este ales primar al orașului Chișinău de către Consiliul Municipal din Chișinău, la ședința din 20 septembrie 1877. // VIII-IX. 1877, 20 septembrie. Este confirmat în această funcție de dl ministru al Afacerilor Externe. // VIII-IX. 16 noiembrie.

Prin ordinul Senatului, nr. 1, din 5 ianuarie 1878, este înaintat, pentru stagiul de muncă, în funcția de consilier titular...

În baza ordinului Maiestății Sale, adus la cunoștință prin ordinul departamental militar, nr. 107, din anul 1878, de către șeful de comunicații militare și comandant al trupelor din spatele armatei active, i-a fost acordat dreptul de a purta pe piept medalia de bronz în memoria Războiului balcanic din anii 1877-1878. // VIII-IX. 1878, 20 noiembrie.

Prin ordinul Senatului, ce ține de Departamentul de Heraldică, nr. 57, din 12 aprilie 1879, este înaintat pentru stagiul de muncă în funcția de asesor colegial cu majoritatea de voturi, începând de la 30 octombrie 1874 (VIII-IX).

De către Direcția Generală a Societății de asistență a militarilor răniți și bolnavi îi este oferit semnul Crucii Roșii, stabilit prin ordinul Maiestății Sale la 13 martie 1879. // VIII-IX. 1879, 21 august.

De către Consiliul Municipal din Chișinău, în ședința din 4 februarie 1880, este ales din nou primar al orașului Chișinău. // VIII-IX. 1880, 4 februarie.

De către dl ministru al Afacerilor Interne este confirmat în această funcție la 2 aprilie 1880. // VIII-IX. 2 aprilie.

De către Consiliul Municipal din Chișinău, în ședința din 10 noiembrie 1880, este ales efor de onoare al Școlii Parohiale orășenești nr. 4 din Chișinău. // VIII-IX. 1880, 10 noiembrie.

Este confirmat în această funcție de dl guvernator al Basarabiei la 30 aprilie 1881. // VIII-IX. 1881, 30 aprilie.

Este confirmat în calitate de membru al Comitetului de Evidență al Secției din Chișinău a Băncii de Stat, de la 26 septembrie 1881, cu nr. 81872. // VIII-IX. 1881, 26 septembrie.

Este ales de Adunarea Zemstvei județului Chișinău în funcția de judecător de pace de onoare al Judecătoriei de pace din districtul Chișinău. // VIII-IX. 29 octombrie.

Este confirmat în această funcție prin ordinul Senatului, din 21 iunie 1882. // VIII-IX. 1882, 21 iunie.

Din bunăvoința Supremă a Maiestății Sale Împărătesei, exprimată la 21 aprilie 1882, este numit Membru de Onoare al Eforatului gubernial basarabean al azilurilor pentru copii, începând de la 4 martie 1882 (VIII-IX).

Din mila Maiestății Sale e decorat cu ordinul Sf. Stanislav, gr. II. // VIII-IX. 1883, 15 mai.

Prin ordinul Senatului referitor la Departamentul de Heraldică, nr. 3691, din 21 septembrie 1883, este confirmat drept nobil cu titlu ereditar.

De către Consiliul basarabean gubernial al școlilor, în aprecierea nr. 2740, din 23 noiembrie 1883, sunt exprimate mulțumiri pentru activitate utilă în domeniul instruirii. // VIII-IX. 1884, 31 ianuarie.

De către dl efor al districtului de instruire publică din Odesa, prin ordinul nr. 819, din 31 ianuarie 1884, sunt aduse mulțumiri pentru activitatea utilă în sfera instruirii naționale. // VIII-IX. 1884, 31 ianuarie.

De către Consiliul Municipal din Chișinău, la ședința din 1 martie 1884, este reales primar al orașului Chișinău. // VIII-IX. 1884, 1 martie.

Este confirmat în această funcție de dl ministru al Afacerilor Interne. // VIII-IX. 17 aprilie.

În baza poruncii Maiestății Sale, din 3 noiembrie 1883, îi este oferită medalia de bronz, cu panglică Alexandrovskia, stabilită prin ordinul Maiestății Sale în memoria încoronării sfinte a Împăratului Alexandru al III-lea, pentru a fi purtată înnodată la butonieră. // VIII-IX. 1884, 22 septembrie.

De către Adunarea Zemstvei județului Chișinău, de la 21 octombrie 1884, este ales judecător de pace de onoare al districtului Chișinău pentru trei ani. // VIII-IX. 1884, 21 octombrie.

Este confirmat în această funcție prin ordinul Senatului nr. 5878, din 10 mai 1885. // VIII-IX. 1885, 10 mai.

De către eforatul secției de corijare a arestaților din Chișinău, în aprecierea din 6 septembrie 1885 sunt exprimate mulțumiri pentru activitate utilă de aprovizionare cu alimente, în regie proprie, a secției de corijare a arestaților. // VIII-IX. 6 septembrie.

De către Adunarea Zemstvei județului Chișinău, de la 30 octombrie 1887, este ales judecător de pace de onoare pentru următorii trei ani. // VIII-IX. 1887, 30 octombrie.

Este confirmat în această funcție prin ordinul Senatului, nr. 5846, din 5 mai 1888. // VIII-IX. 1888, 5 mai.

De către Consiliul Municipal din Chișinău, la ședința din 11 aprilie 1888, este ales din nou primar al orașului. // VIII-IX. 11 aprilie.

De către dl ministru al Afacerilor Interne este confirmat în această funcție. // VIII-IX. 4 mai.

Pentru activitatea utilă a primarului orașului Chișinău, C.A. Schmidt, în dezvoltarea instruirii în rândurile orășenilor, de către dl ministru al Instruirii Publice, în baza poruncii Maiestății Sale de la 5 decembrie 1881, este permisă instalarea portretelor sale în sălile de recepție ale școlilor populare din Chișinău. // VIII-IX. 1888, 16 august.

Prin ordinul Maiestății Sale este decorat cu ordinul Sf. Ana, gr. II. // VIII-IX. 12 octombrie.

De către Adunarea Zemstvei din județul Chișinău, de la 25 octombrie 1890, este ales judecător de pace de onoare în districtul Chișinău pentru următorii trei ani. // VIII-IX. 1890, 25 octombrie.

În această funcție este confirmat prin ordinul Senatului, nr. 9246, din 19 iulie 1891. // VIII-IX. 1890, 19 iulie.

Prin ordinul Ministerului de Justiție, nr. 2, din 2 ianuarie 1892, este promovat în funcția de consilier de stat titular activ pentru vechime de muncă și merite în serviciu. // VIII-IX. 1892, 2 ianuarie.

De către Consiliul Municipal din Chișinău, la ședința din 1 martie 1893, este ales primar al orașului. // VIII-IX. 1893, 1 martie.

Este confirmat în această funcție prin circulara dlui ministru al Afacerilor Interne, nr. 2654, din 24 martie 1893. // VIII-IX. 1893, 24 martie.

De către Adunarea Zemstvei județene Chișinău, de la 21 octombrie 1893, este ales judecător de pace de onoare pentru următorii trei ani. // VIII-IX. 1893, 21 octombrie.

În această funcție este confirmat prin ordinul Senatului, nr. 4229, din 7 aprilie 1894. // VIII-IX. 1894, 7 aprilie.

De către dl efor al Districtului de Instrucție Odesa, prin propunerea nr. 2048, din 19 februarie 1894, sunt exprimate mulțumiri pentru participare la organizarea sărbătorilor copiilor. // VIII-IX. 1894, 19 februarie.

De către Consiliul Municipal Chișinău este ales, la 4 ianuarie 1895, efor de onoare al Gimnaziului de fete nr. 2 cu o singură clasă. VIII-IX. 1895, 4 ianuarie.

Este confirmat în această funcție de dl guvernator al Basarabiei, la 5 octombrie 1895, prin ordinul nr. 6982. // VIII-IX. 1895, 5 octombrie.

Prin ordinul Maiestății Sale cu referire la Departamentul Civil, nr. 75, din 6 decembrie 1895, este decorat cu ordinul Sf. Vladimir de gradul IV. // VIII-IX. 1895, 6 decembrie.

În urma propunerii dlui efor al Districtului de Instrucție Odesa, nr. 12962, din 23 decembrie 1895, este confirmat drept membru al Consiliului Eforal al Gimnaziului de fete din Chișinău, fondat de N.G. Dadiani. // VIII-IX. 1895, 23 decembrie.

Prin ordinul Maiestății Sale pentru Departamentul Civil, nr. 32, din 14 mai 1896, sunt exprimate alese mulțumiri pentru merite deosebite. // VIII-IX. 1896, 14 mai.

De către Adunarea Zemstvei județene Chișinău, de la 12 octombrie 1896, este ales judecător de pace de onoare pentru următorii trei ani. // VIII-IX. 12 octombrie.

În această funcție este confirmat prin ordinul Senatului, nr. 3581, din 17 martie 1897. // VIII-IX. 1897, 17 martie.

De către Consiliul Municipal din Chișinău la ședința din 26 martie 1897 este ales primar al orașului. // VIII-IX. 1897, 26 martie.

Prin ordinul Maiestății Sale pentru Departamentul Civil, nr. 41, din 19 mai 1897, este confirmat în această funcție. // VIII-IX. 19 mai.

În baza ordinului Maiestății Sale de la 30 ianuarie 1897 i-a fost oferită medalia de bronz pentru a fi purtată pe piept, atârnată de o panglică vopsită în culorile de stat, pentru activitatea în cadrul primului recensământ general al populației din anul 1897. // VIII-IX. 1897, 30 ianuarie.

În baza ordinului Maiestății Sale, prezentat Senatului la 20 februarie 1896, a primit medalia de argint în memoria domniei adormitului întru Domnul Împăratului Alexandru III. // VIII-IX. 1896, 20 februarie.

La ședința Adunării Zemstvei guberniale basarabene, de la 30 ianuarie 1898, a fost ales membru al Consiliului școlar gubernial. // VIII-IX. 1898, 30 ianuarie.

La Ședința comună a consilierilor Zemstvei guberniale basarabene și a Consiliului Municipal din Chișinău, de la 29 ianuarie 1898, a fost ales efor de onoare al Gimnaziului Real din Chișinău. // VIII-IX. 1898, 29 ianuarie.

A fost confirmat în această funcție prin ordinul Maiestății Sale pentru Departamentul Civil, nr. 29, din 11 aprilie 1898. // VIII-IX. 1898, 11 aprilie.

La Adunarea negustorimii din Chișinău, de la 21 septembrie 1898, a fost ales președinte al Consiliului Eforal al Școlii de Comerț pentru patru ani, începând de la 21 septembrie 1898. // VIII-IX. 1898, 21 septembrie.

Prin ordinul Maiestății Sale pentru Departamentul Civil, nr. 17, din 20 martie 1899, este confirmat în acest post, păstrându-și funcțiile de primar al orașului Chișinău, judecător de pace de onoare și efor de onoare al Gimnaziului Real din Chișinău. // VIII-IX. 1899, 20 martie.

În conformitate cu ordinul Maiestății Sale, din 7 noiembrie 1897, îi este oferit dreptul de a purta semnul monogramatic instituit prin ordinul Maiestății Sale, la 2 mai 1897, în memoria aniversării de 100 de ani a Departamentului Instituțiilor Împărătesei Maria. // VIII-IX. 1900, 12 august.

De către Adunarea Zemstvei guberniale din Chișinău, din luna septembrie, este ales judecător de pace de onoare pentru următorii trei ani. // VIII-IX. 1900, septembrie.

De către Consiliul Municipal din Chișinău, la ședința din 21 iunie 1901, este ales din nou în funcția de primar al orașului pentru patru ani, începând cu anul 1901. // VIII-IX. 1901, 21 iunie.

Este confirmat în această funcție prin ordinul Maiestății Sale pentru Departamentul Civil, nr. 67, din 27 august 1901. // VIII-IX. 1901, 27 august.

Confirm: Viceprimarul orașului /semnătura/

Secretar: /semnătura/”

Era un om cu o stare materială excelentă. Deci, nu banii, nu salariul de la Primărie l-au făcut să accepte această muncă grea în folosul comunității și nici posibilitatea de a acorda favoruri sau, Doamne ferește, de a lua mită pentru aceste gesturi, l-au făcut ca 25 de ani, un termen egal cu serviciul în armata țaristă în sec. XVIII-XIX, să stea în slujba obștii. Primarii din acea vreme erau intelectuali veritabili și ei acționau din ordinul dictat de conștiință. Pentru ei, serviciul cauzei era mai important ca beneficiul material personal. Comunitatea pune preț pe calitățile profesionale și omenești. Era în joc nu banul, ci onoarea. Cum de noi, în mersul nostru grăbit

Înainte, am reușit să pierdem aceste calități, este greu de spus, dar și mai greu va fi probabil să le restabilim. Recuperarea valorilor morale e o operă de lungă durată și cere mare măiestrie.

Referitor la situația familială a lui C. Schmidt informația este sumară. La momentul completării dosarului era văduv. Avea patru copii: Vladimir, născut la 26 decembrie 1877; Alexandru, născut la 18 noiembrie 1879, și două fiice: Maria, născută la 13 noiembrie 1880, și Tatiana, născută la 29 noiembrie 1881. Copiii lui erau creștini ortodocși.

Fiind om cult, Carol Schmidt năzuia ca orașul pe care-l conduce să devină un centru cultural autentic. El, care pavase străzile Chișinăului veșnic pline de noroi, aduse apa în curțile oamenilor, construisese sistemul de salubritate, adusesese tramvaiul pe străzile centrale, lumina electrică și multe alte minuni ale civilizației, pune pe același cântar al importanței cultura. Noua clădire a Primăriei, Muzeul de istorie a ținutului, școli și licee și încă multe alte inițiativă materializate trădau în el dragostea pentru frumos. Utilul trebuia să meargă mână în mână cu frumosul.

Obârșia și educația lui germană nu-i permiteau să facă gesturi gratuite, promisiuni nefondate și acțiuni spoite cu superficialitate. Susținea orice inițiativă care deschidea o perspectivă culturală pentru urbe. Spre exemplu, odată cu venirea basarabeanului Zubcu, ca învățător de desen la Liceul regional nr. 1, el susține intenția acestuia să deschidă o școală de desen. În 1887 școala s-a deschis pe lângă liceu ca o mostră a unui optimism ce urma să aibă continuare firească. În 1894, în baza acestei școli de desen, Carol Schmidt deschide Școala orașenească de desen, cu întreținere din bugetul orașului. Mai târziu, aceasta a fost transformată în Școala orașenească de Arte Plastice, care astăzi este Colegiul de arte plastice „Al. Plămădeală”.

O școală bună putea fi formată numai pe baza unor modele artistice autentice. De aceea, în 1891, Carol Schmidt intră într-o relație de corespondență cu organizatorii expozițiilor ambulante ale „peredvijnicilor”, o direcție în vogă în acea epocă în arta plastică din Rusia țaristă. Ei dictau moda timpului:

„C.A. Schmidt – E.M. Hruslov
4 noiembrie 1891, Chișinău.

Stimate domn Egor Moiseevici!

Un local pentru expoziție veți avea fără îndoială, dar nu pot să Vă spun cu siguranță care. Aș vrea să închiriez localul Clubului Nobilimii, dar sunt mari dificultăți. În orice caz, veți avea la dispoziție sala din Dumă [Primărie], închiriată data trecută, plus încă o cameră.

Expoziția pictorilor ruși de la sud e plasată acum în Dumă și se va mai afla acolo încă zece zile.

Scuzați-mă că nu V-am răspuns până acum, dar voiam neapărat să Vă organizez incinta Clubului, deși timpul încă nu e pierdut și poate totuși reușesc.

Primiți asigurarea adâncului respect al Dvs. slugi umile,
C. Schmidt.”

La rândul său, E. Hruslov îi scrie colegului Karol Lemoh:

„E.M. Hruslov – K.V. Lemoh
20 noiembrie, anul 1891, [Chișinău]

Adresa: Chișinău, Consiliul Municipal, pentru expoziția ambulantă de tablouri.

Mult stimat Karol Vikentievici!

Astăzi am sosit aici împreună cu Alexei. Tablourile le-am expediat din Elisavetgrad duminică, pe data de 17. În oficiul depozitului de mărfuri din Elisavetgrad ni s-a spus că lucrările vor sosi la Chișinău în noaptea spre 22 noiembrie. Deoarece vagoanele trebuie luate aproape prin luptă, am transportat tablourile cu două curse, pe data de 16 și pe 17, dar, ajunși în Poltava, le-am încărcat în trei vagoane, deoarece în două nu încap – e nevoie de încă 6-7 locuri și dacă le-aș plasa într-un vagon cu marfă străină, le voi aștepta mult și bine. Expoziția pictorilor ruși de la sud e închisă de la 17 noiembrie și deja au plecat de aici.

Primarul orașului, pe care l-am vizitat azi, mi-a spus că afacerile lor stăteau foarte prost. Primarul ne pune la dispoziție sala închiriată anul trecut în Primărie, plus încă o cameră. De cum vor sosi, tablourile le vom transporta și le vom aranja. Probabil, pe 24 voi deschide.”

Precizăm că în scrisoare se face referire la edificiul vechii Primării.

Câștigul a fost dublu. Pe de o parte, orașul Chișinău s-a înscris în circuitul expozițiilor itinerante și multă lume care n-avea șanse să ajungă în marile centre pentru a savura arta marilor plasticieni ruși ai timpului aveau posibilitatea să le admire tablourile venind chiar la Primăria orașului. Iar persoanele cu câștiguri mari și gusturi rafinate puteau chiar procura lucrările care erau expuse, deoarece expoziția era cu vânzare. Cine nu putea cumpăra tablouri, se limita doar la achiziția unui catalog, care pe timpul acela substituia un album de artă.

Dările de seamă ale acelei expoziții ambulante ne prezintă o panoramă statistică care ne dă mult de gândit. În amintirile publicate de „moș Păvălache”, care nu era altul decât juristul și scriitorul Pavel Cuzminschi, găsim câteva crâmpoie ce se cer reproduse. Contemporan cu primarul Carol Schmidt, coleg de breaslă, P. Cuzminschi este în drept să aprecieze meritele și erorile comise de primarul de Chișinău:

„Și descrierea noastră sumară s-a sfârșit cu un amănunt semnificativ din punct de vedere național. După fotografia păstrată în arhiva mea, se vede că orchestra care a cântat la această expoziție „rusă” cu expozanți moldoveni a fost românească, de sub conducerea vestitului lăutar Ionică Barbu. Frumoasele costume naționale,

precum și benzile tricolore ce le purtau pe piept, erau bucurii în surdina pentru naționaliștii moldoveni din Basarabia. Așa încât Chișinăul a avut plăcerea de a gusta o lună întreagă muzica românească: un semn premergător și o prevestire a Unirii cu Patria-Mamă.”

Pantelimon Sinadino era un oponent al lui Carol Schmidt. Era din altă generație, avea altă pregătire și de aici rezulta viziunea lui diferită asupra viitorului capitalei basarabene. Membru al Dumei de stat, politician din noul val, el întvedea alte posibilități de dezvoltare a orașului și alte relații cu orașenii. Este greu de judecat care dintre ei a avut dreptate. Termenele de diriguire a Primăriei au fost mult prea diferite. Un lucru e cert: și unul, și altul au fost veritabili partizani ai acestui oraș. Și unul, și altul au optat pentru un destin mai bun, pentru o dezvoltare înfloritoare și au făcut totul ca aceasta să se producă.

În manuscrisul semnat de Pantelimon V. Sinadino și intitulat Naș Kișinev (1904-1910) autorul îl portretizează astfel pe Carol Schmidt:

„Câteva cuvinte despre Schmidt, care timp de 25 de ani a fost primar al orașului, practic, apărut, așa cum vedem noi acum, doar în 1812. C.A. Schmidt a fost ales în funcția de primar când era tânăr și avea vreo 30 de ani; până atunci el a fost anchetator la judecătorie. Probabil în acele timpuri el se distingea prin acele calități care par a fi prețioase și importante pentru un activist social; și mai mult calitățile lui se evidențiau pe fundalul aproape al tuturor întunecatelor minți ale oamenilor Chișinăului din acele timpuri. El se distingea prin marea capacitate de a munci și prin energie, ce era foarte important, dacă ne amintim că Chișinăul în 1877 nu era decât o cloacă murdară.

Cârmuirea orașului în 1870 era încă tânără, fără practică și exemple ale anilor trecuți și de asta nu era de unde copia, dar trebuia de creat. Linia diplomatică nu-i era străină tânărului primar și el îndată a priceput miezul de cârmuire: «niciodată nu încerca să-l convingi pe cel ce nu te ascultă», «cedează pentru moment, mai marilor decât tine», «apropie de tine pe cei care nu au avut niciun scop și nicio dorință de-a pătrunde în Dumă». Dacă nu uităm de ce atunci evreii participau la alegerile comune și o treime din alegători erau ei, iar alte două treimi, în cele din urmă, erau aliații acelorași evrei, în urma căreia organizări la alegeri va fi înțeles că primarul orașului Chișinău își va găsi sprijin anume în ei, dar și să fie în relații bune cu alegătorii care erau pe placul evreilor. Din acest sau din alt motiv, la tipul ultimilor alegători îi voi numi pe F.I. Krupenski, I.P. Sinadino și tatăl meu, V.P. Sinadino. Astfel încât C.A. Schmidt întotdeauna era în relații bune cu evreii ce-l consolau, e de la sine înțeles că mulți ani el în mod curajos putea spune: «Orașul – sunt eu.» Oricare ar fi părerea despre Schmidt, adevărul cere să recunoaștem că, în persoana lui și pentru timpul lui, Chișinăul era unul din fericitele orașe din Rusia, care avea un asemenea reprezentant în fruntea Primăriei. Schmidt era un om foarte cinstit, dar un pic naiv în afacerile financiare și cele bănești și, din acest motiv, în preajma lui se aflau întotdeauna oameni ce-și permiteau șmecherii, dar nu prea mari, astfel încât ele să nu afecteze interesele orașului.

Un mare neajuns la Schmidt era faptul că el intenționa să aibă în anturajul său oameni nu prea știutori, nu prea importanți, pentru a-și crea aici astfel autoritate și pentru ca toți să observe că tot ce se face frumos în oraș se face grație lui, primarului. Îmbunătățirile capitale au fost începute și parțial sfârșite în perioada de conducere a lui Schmidt: podurile, care costau foarte mult la început, când a fost dată antrepriza pentru instalarea lor, binecunoscutului Pronin (acesta a dorit să se îmbogățească cu 120%), după aceasta ele se construiau mai ieftin, într-un mod gospodăresc; apeductul a fost reușit – construit de către inginerul englez Garrison; au fost începute construcțiile spitalului de boli infecțioase, abatorului, au fost făcute anumite schimbări la piețe; au început să se dezvolte studiile primare, a fost efectuată o cumpărătură reușită – 3000 desetine de pământ – și la fel, cu succes, au fost rezolvate datoriile orașenești.

Desigur, au fost, dar și până acum rămân multe, multe cerințe nesatisfăcătoare în viața orașenească; oricum, majoritatea au fost realizate în timpul lui C.A. Schmidt, dar esențial este că atunci a fost pusă temelia îmbunătățirii. Pe lângă toate cele descrise mai sus, în timpul lui C.A. Schmidt, a fost introdusă în Primărie o nouă, mai bună contabilitate și tot în timpul lui a fost înființat muntele de pietate orașenesc și cu succes și-a dezvoltat operațiunile sale banca, în fruntea căreia se afla regretatul meu tată, V.P. Sinadino.

Așa a fost C.A. Schmidt în perioada activității sale înfloritoare și puternice. Dar, odată cu începutul activității mele sociale, în 1900, în el se simțea deja trecutul, se observa că nu mai au încredere nici în cei ce-l înconjoară și nici în el însuși. Acest om nu mai comanda deja; dimpotrivă, s-a îndreptat spre alte preocupări, iar în fruntea noii drujine (echipe) era Leopold Egor Sișinschi, președintele comisiei financiare și conducătorul Dumei în 1900-1904. Jubileul de 25 de ani al lui C.A. Schmidt a fost sărbătorit oficial, el a fost onorat, i se spuneau multe cuvinte și fraze frumoase, strada Gostinaia, a început a purta numele lui, într-un cuvânt tot și toți se străduiau să accentueze stima față de dumnealui, dar se observa, că-l onorau nu pe actualul Schmidt, dar pe cel care, în 1877, a intrat într-o funcție grea și responsabilă – în fruntea primăriei orașului. Pe zi ce trecea, autoritatea lui cădea și în perioada alegerii mele – 17 martie 1903, când am fost ales ca membru al Primăriei orașului, noi, toți alegătorii, simțeam undeva, că C.A. Schmidt nu va mai rămânea mult în această postură.”

Pogromul împotriva evreilor din Chișinău, în luna aprilie 1903, a fost ultima picătură care a împlut paharul și l-a determinat pe Carol Schmidt să demisioneze. El, care făcuse extrem de mult pentru europeanizarea orașului, nu putea concepe că aici unii locuitori pot avea o mentalitate atât de sălbatică. Așa și-a motivat și demisia. Era

și firesc: un om sensibil și cult ca el era incompatibil cu „sutele negre” care dictau moda politică a zilei. Altă lecție nu putea fi dată orășenilor decât demisia...

A devenit primar din întâmplare, era anchetator de instrucție, însă după ce cumnatul său Clementie Șumanschi a decedat în mod tragic, Duma orășenească (Consiliul Municipal) l-a desemnat pe el primar și n-a greșit. Un om care a dat Chișinăului o nouă dimensiune, una neașteptată, dimensiunea cea mai importantă, dimensiunea culturală. Unica după care se măsoară gradul de civilizație a unui popor.

Realizările lui în acest domeniu mai sunt mărturie și astăzi: Primăria nouă, Banca Basarabiei, Capela din cartierul Râșcani, monumentul lui Pușkin. Auditoriul „Pușkin” (1900), un azil pentru cei fără casă, primele linii de tramvai (1881-1895), pavarea străzilor, apeductul și sistemul de canalizare.

În sfera învățământului: Școala de Meserii (1881), Cursuri de desen liniar pentru meseriași (1894), Școala de arte a lui T. Zubcu; construiește liceele: Real (1886), de fete „Principesa Dadiani” (1900), de comerț (1898), fiind epitrop la Liceul Real și la Liceul de Comerț.

În sfera culturii: Muzeul Basarabiei, Muzeul școlilor, Societatea muzicală „Armonia”, a fost membru al Consiliului Bibliotecii cu săli de lectură gratuite și multe altele care au dispărut ori au fost uitate de contemporanii noștri.

Orășenii au decis ca una din străzile Chișinăului să-i poarte numele chiar în timpul vieții lui, actuala stradă Mitropolit Varlaam se numea Carol Schmidt. Era chiar strada pe care se afla casa primarului.

Recent, pe casa în care el a locuit (str. Mitropolit Varlaam la intersecție cu str. Eminescu) Primăria Municipiului Chișinău a instalat o placă comemorativă.

Am căutat mormântul lui Carol Schmidt la toate cimitirele Chișinăului și nu l-am găsit. Mi s-a părut ceva nefiresc în această dispariție, ca mai apoi să găsesc o informație în revista Din trecutul nostru din 1937, în care Gheorghe Bezviconi scria cu regret că la un deceniu de la dispariția acestui ilustru primar al Chișinăului, mormântul lui a rămas neîngrijit și doar o cruce modestă de lemn străjuiește la căpătâiul lui. Anii au trecut, crucea a putrezit și mormântul nu mai poate fi identificat. Cine știe, poate în felul acesta noi arătăm esența naturii noastre, uitând să păstrăm respectul și amintirea neîntinată pentru primarul care a dăruit Chișinăului 25 de ani din viața sa și aspectul modern al urbei...

Iurie COLESNIC